

УДК 339.564

Арапова Олена, Песчанська Вікторія, Смородінова Анна

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті детально розглянуто теоретичні відомості щодо визначення поняття стимулювання експорту та сформовано універсальне визначення цього поняття. Висвітлюються основні методи та інструменти стимулювання експортної діяльності в Україні, їхні класифікації та розмежування. Підкреслюється важливість застосування відповідних інструментів стимулювання з метою посилення позицій української продукції на світових ринках. Вивчено досвід інших країн у сфері здійснення державної експортної політики. Проаналізовано сучасний стан вітчизняного експорту та виявлено основні проблеми, які потребують негайного втручання з боку держави. Сформовано практичні рекомендації щодо поліпшення стану експортної діяльності шляхом використання загальноприйнятих методів та інструментів стимулювання експорту підприємств. Визначено результати застосування поданих рекомендацій під час здійснення державної політики стимулювання експортної діяльності.

Ключові слова: експорт, стимулювання експорту, інструменти, методи, зовнішньо-економічна діяльність, диверсифікація експорту.

Арапова Елена, Песчанская Виктория, Смородинова Анна

ГОСУДАРСТВЕННОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ЭКСПОРТА УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье подробно рассмотрены теоретические сведения относительно определения понятия стимулирования экспорта и сформировано универсальное определение этого понятия. Освещаются основные методы и инструменты стимулирования экспортной деятельности в Украине, их классификация и разграничения. Подчеркивается важность применения

соответствующих инструментов стимулирования для укрепления позиций украинской продукции на мировых рынках. Изучен опыт других стран в сфере проведения государственной экспортной политики. Проанализировано нынешнее состояние отечественного экспорта и определены основные проблемы, которые нуждаются в немедленном вмешательстве со стороны государства. Сформулированы практические рекомендации относительно улучшения состояния экспортной деятельности путем использования общепринятых методов и инструментов стимулирования экспорта предприятий. Определены результаты применения данных рекомендаций при проведении государственной политики стимулирования экспортной деятельности

Ключевые слова: экспорт, стимулирование экспорта, инструменты, методы, внешнеэкономическая деятельность, диверсификация экспорта

Arapova Olena, Peschanska Viktoriia, Smorodinova Anna

STATE EXPORT INCENTIVE OF UKRAINIAN ENTERPRISES

The article focuses on the theoretical information of the determination of such concept as export incentive and also is formed the universal determination of this concept. We pay attention to the basic methods and instruments of encouragement of the export activity in Ukraine, their classification and differences. Underscored the importance of using incentive tools for strengthening the position of Ukrainian product on world markets. Studied the experience of public export policy of other countries. Analyzed the present condition of the export activity in Ukraine and determined the most important problems. We formulated recommendations that can improve the present condition of the export activity by using generally accepted methods and instruments of the export incentive of the enterprises.

Keywords: export, export incentive, instruments, methods, foreign activity, diversification of export

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли в українській економіці міцно закріпилася тенденція існування від'ємного

зовнішньоторговельного сальдо, обсяги якого стають дедалі катастрофічними, та коли на зовнішніх ринках переважає жорстка конкуренція товаровиробників, головним завданням держави та всіх її інститутів стає розвиток та удосконалення експортної діяльності українських підприємств, шляхом якісного удосконалення як товарної, так і географічної структури експорту, а також державних заходів його підтримки і стимулювання.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Вагомий внесок у дослідження питання стимулювання експорту зробили такі зарубіжні економісти, як А.Бранх, Д.Гоппен, Д.Лефевр, Д.Ернст та інші. Що стосується вітчизнних дослідників, то тут слід відмітити роботи М.Жука, Б.Калашникова, І.Тивончука. Саме вони вивчали методи та інструменти стимулювання експорту підприємств та шляхи їхнього використання при проведенні державної експортної політики.

Невирішені частини загальної проблеми. Переважна більшість робіт на тему стимулювання експорту присвячена аналізу методів та інструментів, проте доволі мало в них приділяється уваги питанням, які б давали можливість прослідкувати зв'язок методів та форм при проведенні державною політики стимулювання експорту.

Постановка завдання. Основною метою даної статті є вивчення взаємодії форм та методів стимулювання експорту українських підприємств, а також надання практичних рекомендацій щодо поліпшення експортної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття стимулювання експорту з'явилося в XIX ст., заклавши основи формування державної політики стимулювання експорту як складової зовнішньоекономічної політики. Протягом багатьох років поняття державного стимулювання експорту не мало однозначного трактування, а наукові дослідження цієї проблеми призводили до розбіжностей у визначенні цього поняття, його видів, завдань та інструментів. Проте поступовий розвиток світової економіки став поштовхом для переосмислення сутності поняття стимулювання експорту. Саме тому наприкінці XX ст. англо-американська школа, до якої згодом приєдналася й німецька, розпочали свої теоретичні та емпіричні дослідження експортної діяльності підприємств, а також ролі держави у цій сфері.

У роботах німецького професора Р.Хенцлера поняття

перспективи и направления развития факторинговых операций в Украине. стимулювання експорту визначається як сукупність усіх засобів і заходів, які застосовує держава для підтримки вітчизняних експортних галузей в їх намаганні налагодити відносини з іноземними ринками збуту, отримати та виконати експортні замовлення. Всі заходи, які не спрямовані безпосередньо на стимулювання експорту виключаються з обсягу поняття. Проте таке підкреслення неопосередкованості є нерациональним, адже держава часто намагається приховати заходи та способи стимулювання експорту, що ускладнює визначення фактичної направленості державних інвестицій.

Німецький вчений Г.Віліцький розглядає стимулювання експорту як сукупність заходів, що дають лише окремим експортерам стимул до підвищення обсягів експорту. Тобто це поняття обмежується лише спеціальними заходами допомоги, до яких можна віднести фінансову та кредитну допомогу, участь у виставках, ярмарках тощо. А такі міжнародні заходи як укладання торгівельних та платіжних договорів, договорів про режим найбільшого сприяння і уникнення подвійного оподаткування виключаються зі складу стимулюючих.

Професори Д.Леферт та В.Глаштеттер до заходів, стимулюючих експорту діяльність, відносять лише ті, які здійснюються з метою фізичного або вартісного збільшення експорту.

З огляду на сучасний стан соціально-економічного устрою у світі найбільш точним тлумаченням поняття стимулювання експорту є визначення німецького професора Й.Енгельхард, який описує стимулювання, як сукупність державних або напівдержавних заходів, що призводять до підвищення фізичної кількості експорту або трансформації неекспортуючих підприємств у експортуючі.

При проведенні політики стимулювання експорту держава має вирішити завдання, які лежать у двох площинах, мікро-та макроекономічних. Що стосується макроекономічної площини, то тут держава намагається досягти внутрішньої та зовнішньої економічної рівноваги. Внутрішня економічна рівновага тісно пов'язана з політикою зайнятості населення. Розширення експортної діяльності та відкриття нових ринків збуту створює додаткові робочі місця та гарантує вже існуючі і є досить важливим фактором для внутрішньої економіки з високим рівнем безробіття. І хоча у сучасних умовах досягти внутрішню економічну рівновагу дуже складно чи навіть

неможливо, проте стимулювання експорту сприятиме, принаймі, зменшенню рівня безробіття.

Зовнішня економічна рівновага тісно пов'язана з політикою щодо платіжного балансу. Державне стимулювання експорту допомагає створити активний платіжний баланс за рахунок зменшення негативного сальдо або збільшення позитивного сальдо торговельного балансу. Ця проблема є ключовою для всіх країни, незалежно від ступеня розвитку. Високорозвинуті країни використовують позитивне сальдо торговельного балансу для покриття негативного сальдо балансів капіталів та послуг. А країни з перехідною економікою, а також ті, що розвиваються таким чином можуть забезпечити імпорт високотехнологічного обладнання і товарів, які внаслідок структурних деформацій економіки виробляються українськими виробниками у кількості, яка не здати задовольнити попит на неї в Україні. При цьому рівновага платіжного балансу забезпечується за рахунок рівноваги торговельного балансу, а не через золотовалютні резерви.

Для стимулювання експортної діяльності своїх підприємств держава може використовувати у своїй зовнішньоекономічній політиці заходи податкового валютно-фінансового та митно-тарифного регулювання, а також методи нетарифного регулювання. Успішна реалізація цих методів дає змогу збільшити експорт продукції за рахунок підвищення її якості та вдосконалення географічної диверсифікації експорту на найвигідніших умовах.

У науковій літературі зазначається, що усі методи стимулювання експорту можна розділити на дві групи: прямі, до яких входить фінансове стимулювання, пряме інвестування акціонерного капіталу і державного капіталу, та непрямі, що створюють певне економічне середовище, яке впливає на об'єкт стимулювання у певному обраному напрямі.

В зарубіжній науковій літературі інструменти стимулювання експорту розділяються на матеріальні та функціональні або як їх ще називають організаційні. Матеріальні інструменти представляють собою фінансове стимулювання, яке полягає в наданні державою певних матеріальних вкладень у виробництво (капітал, субсидії, ресурси) та різні компенсаційні заходи (премії, дотації, кредити), які допомагають знизити витрати підприємств-експортерів та відповідно підвищити прибуток. В свою чергу, функціональні служать для полегшення управлінських

функцій експортера під час здійснення експортної діяльності. Найчастіше функціональні інструменти представляють собою допомогу у відкритті нових ринків, інформаційну, консультативну та посередницьку діяльність. Функціональні заходи розроблюються державою та підтримуються державними установами і застосовуються переважно для підприємств, у яких недостатньо зовнішньої орієнтації, але які при цьому здатні здійснювати експортну діяльність.

Основним недоліком експортної діяльності України є незбалансованість експорту, адже переважну більшість в ньому складає продукція з низьким ступенем переробки. Саме тому ця проблема вимагає негайного втручання з боку держави та потребує вирішення шляхом впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю.

Наразі актуальними проблемами, що заважають повною мірою реалізувати експортний потенціал України є:

1. Низька товарна та географічна диверсифікованість українського експорту;
2. Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції
3. Невигідні умови кредитування експорту та високі ризики ресурсних втрат під час здійснення експортних операцій;
4. Недостатній розвиток та впровадження системи сертифікації, управління і контролю якості;
5. Недостатній рівень інвестування в модернізацію та створення експортоорієнтованих виробництв;
6. Відсутність механізму ефективного впровадження новітніх технологій;
7. Відсутність дієвої системи державної підтримки експортерів.

Необхідність розв'язання зазначених проблем потребує розробки та впровадження дієвих засобів до створення системи державної підтримки експорту, яка має базуватися на оптимальному використанні сучасного механізму та інструментів стимулювання експортної діяльності.

Для розв'язання цих проблем необхідно сформулювати комплекс заходів державного стимулювання експорту українських підприємств, реалізація яких дозволить забезпечити створення сприятливих як економічних, фінансових та організаційних, так і інших умов для

збільшення обсягів експорту.

Для розробки та реалізації ефективної державної політики стимулювання експорту слід забезпечити впровадження інституційних, організаційних, а також фінансових засобів, до яких відносяться:

1. Оптимізація товарної структури експорту, спрямованої на нарощення частки продукції з високим рівнем доданої вартості. Цього можна досягти шляхом стимулювання розвитку наукомістких та високотехнологічних виробництв.

2. Географічна диверсифікація експорту традиційної української продукції, що ґрунтується на вивченні попиту на зарубіжних ринках та виявлення найбільш перспективних з них.

3. Запровадження сучасних підходів до існуючого механізму представництва зовнішньоекономічних інтересів держави за кордоном

4. Стимулювання експорту за рахунок розробки державного механізму фінансової підтримки експортної діяльності, який містив би в собі інструменти, як кредитування, гарантування та страхування експорту.

5. Забезпечення комплексної інформаційної підтримки усіх без винятку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

6. Детальна розробка механізму результатів науково-дослідницьких та дослідницько-конструкторських розробок, а також налагодження випуску нових високотехнологічних видів вітчизняної продукції з метою їх подальшої реалізації на зовнішніх ринках.

7. Створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку України з метою модернізації експортоорієнтованих виробництв

8. Удосконалення законодавства щодо підтримки підприємств – експортерів під час здійснення зовнішньоторгових операцій

9. Надання експортерам державної підтримки вітчизняних товаровиробників для участі у міжнародних виставках та ярмарках

10. Удосконалення системи сертифікації, управління та контролю якості товарів, які експортуються з України

11. Стимулювання розвитку виробництва та експорту продукції розвинутих високотехнологічних галузей України

12. Державна підтримка розвитку транспортної інфраструктури та просування логістичних послуг.

Висновки. Реалізація цих заходів дасть змогу забезпечити

формування ефективної експортної політики України, проведення якої забезпечить розвиток експортоорієнтованих виробництв, підвищення рівня якості та конкурентоспроможності продукції українського виробництва, яка йде на експорт, покращення позицій національних виробників на перспективних міжнародних ринках, збільшення зовнішньоторговельного обороту товарів та послуг.

Перспективи подальших досліджень. Розробка методів державного стимулювання експорту високотехнологічних продуктів, що є результатом інноваційної діяльності українських підприємств.

Література

1. Алімова О.О Експортний потенціал України: проблеми та перспективи реалізації / О.О. Алімова // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили. – 2009. – Т. 64. – Вип. 51. – С. 53 – 59.

2. Дегтярева О.И., Полянова Т.Н., Саркисов С.В. Внешнеэкономическая деятельность: Учеб. пособие.-2-е изд.-М.: Дело, 2010. – 320 с.

3. Навроцька Н.А. Конкурентоспроможність української економіки в умовах глобалізації / Н.А. Навроцька // Вісник Донецького національного університету. Серія “Економіка і право”. – Вип. 2, Т. 1. – 2010. – С. 278.

4. Омельченко О.В. Форми та методи державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю України / О.В. Омельченко // Збірник наукових праць ВНАУ/Серія: Економічні науки. – №4 (70) – Т. 2. – 2013.

5. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. / Н.М.Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 408 с.

6. Школьній О.О. Стимулювання виходу українських підприємств на зовнішні ринки / О.О. Школьній // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 1. – С. 42 – 46

1. Alymova O. O Eksportnyy potentsial Ukrayiny: problemy ta perspektyvy realizatsiyi// Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu im. P. Mohulyu. – 2009. – Т. 64. – Vyp. 51. – S. 53 – 59.

2. Dehtyareva O.Y., Polyanova T.N., Sarkysov S.V.

Vneshneekonomycheskaya deyatelnost': Ucheb. posobyе.-2-e yzd.-M.: Delo, 2010. – 320 s.

3. Navrots'ka N.A. Konkurentospromozhnist' ukrayins'koyi ekonomiky v umovakh hlobalizatsiyi / N.A. Navrots'ka // Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu. Seriya “Ekonomika i pravo”. – Vyp. 2, T. 1. – 2010. – S. 278.

4. Omel'chenko O.V Formy ta metody derzhavnoho rehulyuvannya zovnishn'oekonomichnoyu diyal'nisty Ukrainy // Zbirnyk naukovykhprats' VNAU/Seriya: Ekonomichni nauky #4 (70)- Tom 2 2013.

5. Tyurina N.M Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpryyemstva navchal'nyu posibnyk/ N.M.Tyurina, N.S. Karvatska.-K: «Tsentr uchbovoyi literatury», 2013. – 408 s.

6. Shkol'nyy O.O. Stymulyuvannya vykhodu ukrayins'kykh pidpryyemstv na zovnishni rynky / O.O. Shkol'nyy // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2009. – # 1. – S. 42 – 46.

Рецензент: Забарна Е.М. д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності Одеського національного політехнічного університету.

8.09..2014

УДК 330.131.7

Арапова Олена, Щелкунова Анастасія, Донець Анна

ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ЯК ЧАСТИНА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПОСОБИ УПРАВЛІННЯ НИМИ

В статті приділяється увага особливості сучасних зовнішньоекономічних ризиків. Зазначені деякі причини виникнення ризиків, розглянута їх класифікація за різними поглядами на проблему. Висвітлюються методи управління ризиками, способи їх попередження та зниження збитків, причинених ними. Встановлюється важливість виявлення можливих ризиків, розрахунку можливих збитків та урахування їх у своїй діяльності. Описані декілька підходів щодо класифікації ризиків та способів їх уникнення.